

Kapitola nabízí 19 krátkých filmových ukázek, které ilustrují některé kulturní fenomény let 1969–1989. Nejde o úplný popis dobové kultury, ale o cílený výběr témat, který byl určen didaktickým potenciálem ukázek a antropologickým vymezením pojmu kultury. Oproti užší definici, která má v českém školním dějepise dlouhou tradici, nespojujeme kulturu pouze s uměleckými díly s vysokou estetickou hodnotou nebo životopisy umělců, ale volíme pojetí širší.

Kulturu vnímáme jako rozsáhlý soubor jevů, který zahrnuje oblast vědění, víry, jazyka, hodnot, práva, umění, zvyků, výchovy a jednání. Předpokládáme, že díky sdílené kultuře se lidem svět, který obývají, jeví jako srozumitelný, orientují se v něm. Kulturně zprostředkovan je i smysl lidského jednání. Vše se navíc děje v konkrétním prostoru a čase, a proto jsou jednotlivé kultury místně a historicky proměnlivé. Neexistuje tedy pouze jedna „pravá“ kultura, ale pluralita různých kultur. Co lidé považují v dané době za dobré či špatné, hezké či ošklivé, chutné či odporné nebo pravdivé a nepravdivé, platí v kontextu jedné kultury, v jiném kulturním rámci tomu tak být nemusí.

Takové vymezení nelze v rámci školního dějepisu samozřejmě spojit s vyčerpávajícím výkladem, s uceleným popisem historické proměnlivosti kultur. Prostor pro reflexi doby tzv. normalizace je navíc v rámci výuky omezen, a ačkoliv má téma silné mezipředmětové přesahy a umožňuje spolupráci s literární, mediální, výtvarnou, hudební či občanskou výchovou, musí se k němu přistupovat výběrově. Proto téma kultury otevíráme problémově, chceme žáky přimět klást (si) otázky, na něž lze navázat výkladem širších souvislostí. Jsme si vědomi toho, že v takto vymezeném souboru některá témata chybí. Spoléháme však na učitele a jejich schopnost ukázky a témata zasadit do širšího kontextu. Nápomocny jim budou i další vzdělávací materiály a odborné texty, které jednotlivé ukázky doplňují.

V návaznosti na tradičnější, užší pojetí kultury nabízíme ukázky z dobové ideologicky zabarvené produkce, které ilustrují normativní představy o angažovaném socialistickém umění. Dotýkáme se též forem státního dohledu nad uměleckou tvorbou, zároveň však nabízíme i obraz alternativní kultury.

V souvislosti s reflexí sociální a politické role umělců a umění v rámci období tzv. normalizace se dostáváme také na pole populární kultury (pop-music, estrády, televizní seriály), která tradiční hodnotící pojetí překračuje. Z této oblasti vybíráme ukázky, které odrážejí dobový většinový vkus a naznačují možnosti politického zneužití symbolického kapitálu umělce. Především však umožňují žákům, aby produkty populární kultury vnímali jako součást širšího kulturního rámce, který se podílel na zprostředkování společensky sdílených hodnot a vzorů jednání. V analýzách těchto ukázek nejde ani tak o to, abychom odhalili přímou ideologickou manipulaci ve stylu *Třiceti případů majora Zemana*, ale spíše o reflexi toho, jak docházelo k vyjednávání a sdílení sebeobrazu dobové společnosti, který byl pro většinu občanů přijatelný (oblíbené seriály, populární rodinné komedie, televizní estrády).

Dodnes oblíbené produkty populární kultury představují jedno z živých dědictví tzv. normalizace, a tak se přímo nabízí otázka, nakolik ovlivňují naše dnešní vzpomínání na období let 1969–1989. I z toho důvodu jsme do výběru začlenili také ukázkou ze seriálu ČT *Vyprávěj*, neboť ta může žáky navést k promýšlení role, jakou hraje hodnotící vzpomínání na minulost v politickém a kulturním životě dnešní společnosti.

Ve výběru ukázek jsme záměrně zdůraznili také dobové školní prostředí. Škola obvykle představuje pro žáky nejbližší a nejsrozumitelnější model sociální skutečnosti. Vlastní zkušenost s touto institucí, se snahou učitelů kultivovat a formovat hodnoty a postoje žáků, s komunikací a interakcemi mezi spolužáky, to vše může žákům usnadnit porozumění kultuře let 1969–1989 skrze srovnání vlastní sociální praxe s dobovým obrazem společnosti a kultury.